

PIOTR GODLEWSKI
Uniwersytet Zielonogórski

**Znaczenie zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego
w rozwoju turystyki na obszarach wiejskich**

Wprowadzenie

Obszary wiejskie w Polsce według GUS zajmują 93,2% powierzchni kraju, to stanowi o ich znaczeniu ekonomicznym, społecznym i środowiskowym. Potencjał ten wskazuje, że turystyka wiejska powinna stanowić jeden z kluczowych kierunków rozwoju turystyki w Polsce. Podstawową przewagą konkurencyjną terenów wiejskich w stosunku do terenów zurbanizowanych jest harmonijne łączenie natury i kultury, ich wzajemne przenikanie się, które tworzy niezwykłą mieszankę atrakcji i produktów. Polska wieś stanowi jeden z ostatnich w Europie przykładów zachowania tradycyjnego krajobrazu kulturowego, o wartości którego stanowią elementy niejednokrotnie dziewiczego jeszcze nadal środowiska przyrodniczego.

Jednakże wykorzystanie tego potencjału wymaga zagospodarowania powierzchni turystycznej, wykorzystanie zasobów ludzkich, a także wykreowanie produktów turystycznych na terenach wiejskich poprzez profesjonalne kampanie promocyjne i marketingowe.

O ile w początkowym okresie rozwoju turystyki walory turystyczne traktowano jako najważniejszy czynnik destynacji odbywania podróży turystycznej, to później właśnie zagospodarowanie turystyczne stało się głównym czynnikiem wyboru kierunku wyjazdu turystycznego. Stan zagospodarowania tury-

stycznego jest podstawową przyczyną decydująca o kierunku podróży. Jednocześnie jest podstawowym składnikiem infrastruktury społeczno-gospodarczej określonego obszaru.

Obecnie głównym czynnikiem, obok walorów turystycznych, podejmowania decyzji o miejscu wypoczynku są jego standardy, a więc zagospodarowanie turystyczne, którego celem jest przystosowanie środowiska geograficznego do potrzeb turystyki.

Z problematyką zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego wiąże się problem rewitalizacji obszarów wiejskich, która ma na celu „przywrócenie do życia” wsi, które na skutek zmian polityczno-społecznych i ekonomicznych utraciły swoją dawną funkcję, a także często uległy stagnacji i degradacji ekonomicznej. Istotne jest rozeznanie, czy na określonym obszarze wiejskim istnieje szansa dla zagospodarowania zdewastowanych i niewykorzystanych obiektów i terenów pod kątem usług turystycznych i rekreacyjnych.

Zakres zagospodarowania, obok atrakcji związanych z przyrodą i związków przyrody z gospodarką, powinien uwzględniać również elementy kulturowe, przedsiębiorczość mieszkańców, specjalistyczną wiedzę, rodzaj i wielkość kapitału. Perspektywiczny plan rozwoju powinien również uwzględniać uwarunkowania demograficzne.

Prezentowana praca ma charakter rozważań teoretycznych, jest na pograniczu opracowania przeglądowego i komparatystycznego. Celem pracy jest zwrócenie uwagi na znaczenie zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego w rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, a także związku pomiędzy rozwojem turystyki wiejskiej i rewitalizacją obszarów wiejskich. Głównymi problemami podkreślonymi w pracy są: aspekty związane z wpływem zagospodarowania turystycznego na atrakcyjność i rozwój turystyki na terenach wiejskich.

Artykuł przygotowano głównie na podstawie studiów literatury, analizy dokumentów programowych Ministerstwa Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Ministerstwa Sportu i Turystyki, analiz i raportów różnych instytucji naukowych, a także analiz aktów prawnych oraz danych statystycznych GUS.

1. Zagospodarowanie turystyczne w turystyce wiejskiej

Specyficznym rodzajem turystyki jest turystyka wiejska. Tak jak każdy rodzaj turystyki jest ona w otoczeniu ekonomicznym, ale także społecznym,

kulturowym i przestrzennym. Jej charakterystyczną cechą jest niewielkie nasilenie i ograniczona przestrzeń.

Turystyka wiejska jako część ekonomii w ciągu najbliższych lat będzie jedną z najbardziej dynamicznie rozwijających się gałęzi. Tak więc, turystyka jako dziedzina, może być ważnym czynnikiem rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich. Według I. Sikorskiej-Wolak turystyka sprzyja aktywizacji gospodarczej i różnicowaniu działalności gospodarczej na obszarach wiejskich, zajmuje ważne miejsce w wielofunkcyjnym rozwoju tych obszarów, umożliwia zagospodarowanie niewykorzystanych dotychczas zasobów, a w konsekwencji przyczynia się do wzrostu konkurencyjności gmin wiejskich¹.

Współcześnie nie można sobie wyobrazić powszechnej turystyki bez odpowiedniego zagospodarowania turystycznego. Zagospodarowanie turystyczne jest szeregiem działań mających na celu ochronę i przystosowanie na potrzeby ruchu turystycznego walorów turystycznych. Turysta powinien mieć możliwości dojazdu do obszarów, miejscowości i obiektów stanowiących cele podróży turystycznej. Według O. Rogalewskiego zagospodarowanie turystyczne ma zapewnić turyście niezbędne warunki egzystencji w miejscu lub na szlaku będącym celem jego podróży². Duże znaczenie przypisuje się tzw. bazie materialnej turystyki, w której wyróżnia się bazę: noclegową, żywieniową (gastronomiczną), komunikacyjną, oraz towarzyszącą. Często też zagospodarowanie turystyczne bywa utożsamiane z infrastrukturą turystyczną, na którą składają się podstawowe urządzenia, budynki oraz instytucje usługowe, których istnienie jest niezbędne do poprawnego funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa³. Zagospodarowanie turystyczne stanowi więc zespół urządzeń i instytucji, stanowiących bazę materialną i organizacyjną rozwoju turystyki obejmującą cztery podstawowe elementy: bazę noclegową, żywieniową, towarzyszącą, komunikacyjną⁴. Zagospodarowania turystyczne lub infrastrukturę turystyki w literaturze naukowej określa się jako kluczowy element obszarowego produktu turystycz-

---

¹ I. Sikorska-Wolak, *Turystyka wiejska jako wielowymiarowe zjawisko i jako przedmiot badań naukowych*, w: *Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej*, red. Izabella Sikorska-Wolak, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Wydział Nauk Ekonomicznych Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa, SGGW Warszawa 2008, s. 14–15.

² O. Rogalewski, *Zagospodarowanie turystyczne*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1974, s. 7.

³ W.W. Gaworecki, *Turystyka*, PWE, Warszawa 2003, s. 11.

⁴ A. Panasiuk, *Ekonomika turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 113–114.

nego⁵. Z uwagi na podstawową rolę zagospodarowania turystycznego w rozwoju turystyki na obszarach wiejskich, problematykę tę, w ostatnim okresie analizowało kilku badaczy⁶. Jedną z nowszych publikacji jest książka S. Iwickiego⁷, w której autor omawia sposoby zagospodarowania turystycznego różnego rodzaju jednostek przestrzennych, a także zasady lokalizacji obiektów turystycznych oraz podstawowe elementy infrastruktury technicznej i zasady sporządzania ocen oddziaływania na środowisko. Część pracy dotyczy agroturystyki, zwłaszcza problematyce tworzenia warunków do rozwoju turystyki wiejskiej z uwzględnieniem ochrony i kształtowaniu tradycyjnego krajobrazu wiejskiego.

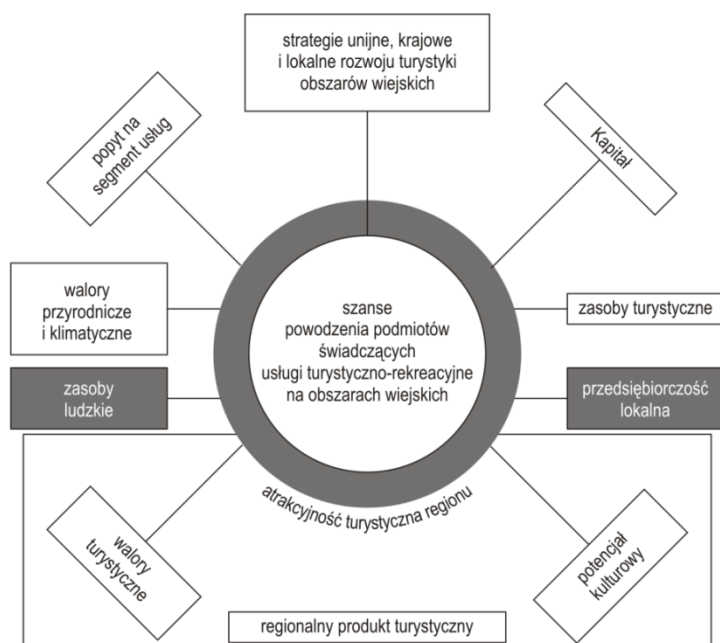
Jednakże powodzenie działań związanych z rozwojem turystyki i rekreacji w tym także zagospodarowania turystycznego na terenach wiejskich uzależnia się od wielu czynników.

---

⁵ S. Wodejko, *Ekonomiczne podstawy turystyki*, WSiP, Warszawa 1998, s. 25.

⁶ Patrz rozdziały opublikowane w materiałach z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Zagospodarowanie turystyczne, część I i II, Szczecin–Skandynawia, 30 maja–1 czerwca 2007; D. Jaremen, A. Rapacz, *Wpływ regionalnych organizacji turystycznych na zagospodarowanie turystyczne obszarów recepcji*; A. Lewandowska, *Specyfika infrastruktury turystyki uzdrowskiej na przykładzie uzdrowisk statutowych województwa zachodniopomorskiego*; E. Marszałek, *Koncepcja turystycznego i rekreacyjnego zagospodarowania Odry*; Ł. Nawrot, *Ocena zagospodarowania turystycznego w wybranych regionach Polski*; R. Przeorek-Smykała, *Zróżnicowanie zagospodarowania turystycznego regionów Polski*; M. Brojak-Trzaskowska, *Specyfika zagospodarowania turystycznego na przykładzie zasobów noclegowych województwa zachodniopomorskiego*; D. Orłowski, *Baza gastronomiczna, jako ważny element zagospodarowania turystycznego*; A. Rudzewicz, *Atrakcyjność turystyczna powiatu augustowskiego*.

⁷ S. Iwicki, *Zagospodarowanie turystyczne obszarów wiejskich*, Bydgoszcz 2010.

Rys. 1. Powodzenie działań w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji na obszarach wiejskich

Źródło: opracowanie własne. Por. też: M. Jalinik, rys. 3. Oddziaływanie czynników na powodzenie działalności turystycznej. *Podmioty turystyczne czynnikiem rozwoju obszarów wiejskich*, Prace Naukowe SGGW, nr 45, s. 217.

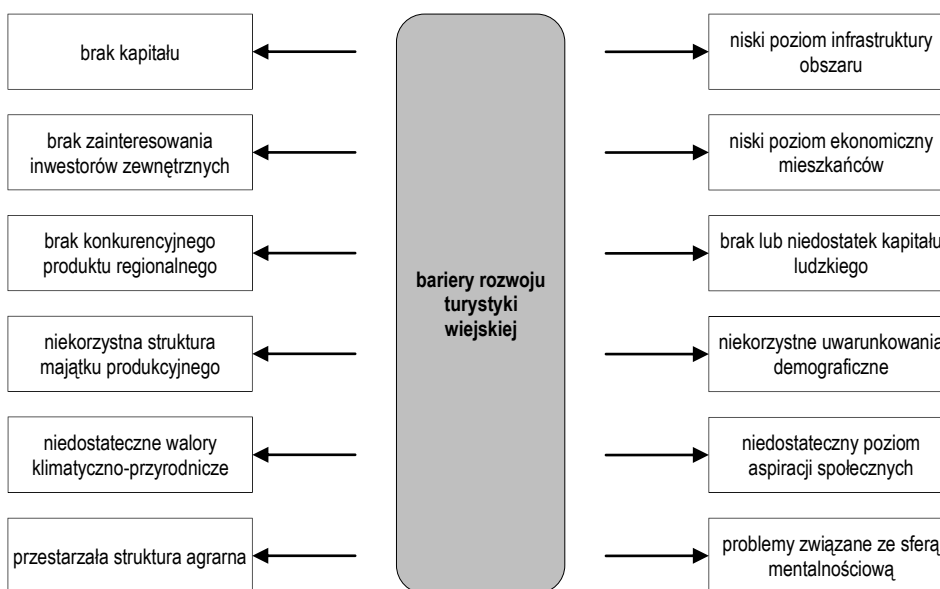
Niekiedy kluczową rolę odgrywają inne desygnaty. Na zasoby turystyczne obszarów wiejskich składają się przede wszystkim istotne cechy przyrodnicze i społeczne regionu, które w obiektywnej ocenie potencjalnych nabywców usług turystycznych i popytu na nie, stają się walorami turystycznymi. W turystyce wiejskiej możemy wyróżnić punktowe miejsca turystyczne w obszarze o niskich walorach i zagospodarowaniu turystycznym lub całe regiony turystyczne charakteryzujące się dużą atrakcyjnością⁸ związaną ze specyficznymi cechami naturalnymi lub nabytymi w procesie działań ludzi dobrami kultury. To właśnie walory turystyczne decydują o destynacji turystycznej.

W przestrzeni rekreacyjnej jak i turystyce niezbędne jest właściwe zagospodarowanie terenu. Współcześnie nie sposób wypromować istotny komercyj-

⁸ Atrakcyjność turystyczna jest zbiorem walorów turystycznych i zagospodarowania turystycznego.

nie produkt rekreacyjny czy turystyczny bez nowoczesnej bazy w zakresie infrastruktury. Zakres zagospodarowania powinien dotyczyć nie tylko atrakcji związanych z przyrodą, należy uwzględniać również elementy kulturowe, przedsiębiorczość mieszkańców, specjalistyczną wiedzę, rodzaj i wielkość kapitału. Jednakże w branży turystyczno-rekreacyjnej są to przedsięwzięcia o dużej kosztowności, konieczności zgromadzenia środków inwestycyjnych. Pozyskanie kapitału inwestycyjnego może być trudne w przypadku zapóźnionych, gospodarczo małych jednostek terytorialnych. Stąd też, istotne jest lokalnie rozpoznanie: czy istnieją szanse zagospodarowania zdewastowanych i niewykorzystanych obiektów i terenów (w tym zwłaszcza nadających się do zagospodarowania obiektów po pegerowskich) pod kątem usług turystycznych i rekreacyjnych? W województwie zachodniopomorskim uruchomiono program rewitalizacji obszarów popegeerowskich.

Jednakże, o powodzeniu przedsięwzięć branży turystycznej decyduje wiele czynników zarówno ekonomicznych, jak i demograficznych, społecznych i psychologicznych.

Rys. 2. Bariery lokalne rozwoju turystyki wiejskiej

Źródło: opracowanie własne.

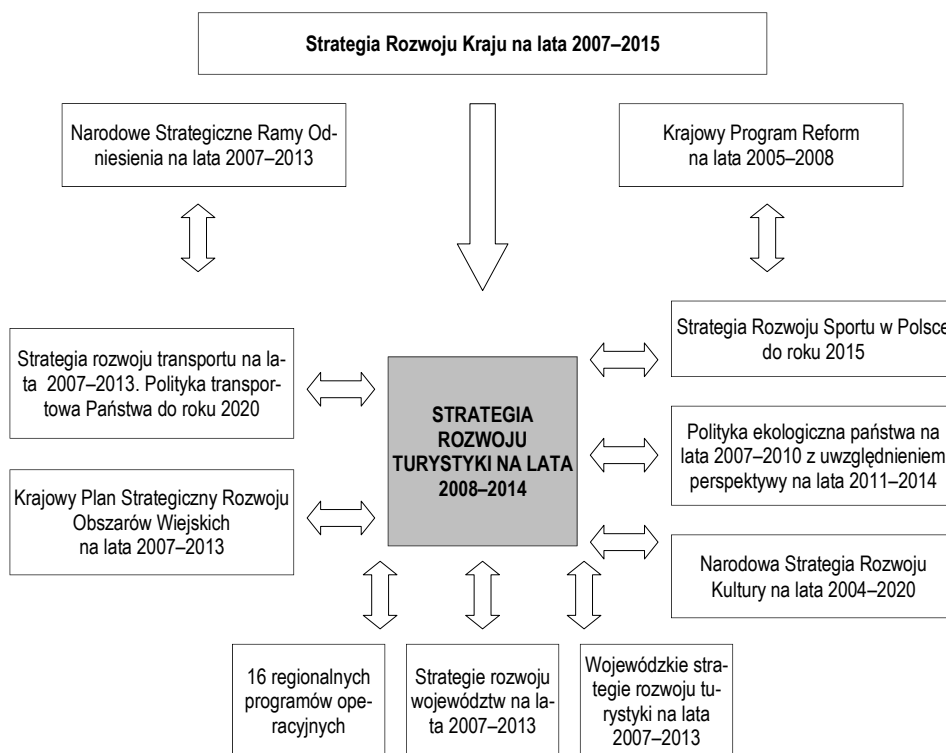
Sprawa zagospodarowania turystycznego kraju ujęta została w strategii rozwoju turystyki. Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej nakłada na Ministra właściwego ds. turystyki w art. 27 a. zadania obejmujące: zagospodarowanie turystyczne kraju i mechanizmy regulacji rynku turystycznego. Zadania te znajdują swoje odzwierciedlenie w rozporządzeniu Prezesa Rady Ministrów z dnia 16 listopada 2007 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Sportu i Turystyki (DzU nr 216, poz. 1602), przekazującego mu w § 1 ust. 2 pkt 2 kierowanie działem administracji rządowej „turystyka”. W budżecie państwa, wydatki przeznaczone na dział „turystyka” obejmują: upowszechnianie turystyki i pozostałą działalność (w szczególności wspieranie, wytyczanie i konserwacja szlaków turystycznych)⁹. W strategii czytamy: „Problematyka rozwoju turystyki jest jednak złożona, ze względu na zróżnicowanie obejmujących ją zjawisk i zagadnień. Turystyka nie jest jednorodną, zwartą dziedziną gospodarki; składa się na nią kilkadziesiąt samodzielnych sektorów gospodarki, powodując często implikacje natury organizacyjnej, produkcyjnej, prawnej i technologicznej”¹⁰.

Zagospodarowanie turystyczne całych regionów, czy też nawet mniejszych obszarów wiejskich wymaga kompleksowych rozwiązań i połączenia wielu podmiotów. Treści zawarte w „Strategii rozwoju turystyki na lata 2008–2014” ukazują całą złożoność problemu.

---

⁹ *Strategia rozwoju turystyki na lata 2008–2014*, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa, luty 2008, s. 37.

¹⁰ *Ibidem*.

Rys. 3. Otoczenie wpływające na Strategię rozwoju turystyki na lata 2007–2015

Źródło: *Strategia rozwoju turystyki na lata 2008–2014*, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa 2008, s. 109.

Podsumowanie

Wśród wielu dziedzin mogących w sposób istotny ożywić sytuację społeczno-gospodarczą obszarów wiejskich wymienia się turystykę łącząc ją z rekreacją ruchową. Istnieją jednak silne bariery w postaci: braku kapitału, i chęci zainwestowania inwestorów zewnętrznych, brak konkurencyjnego produktu regionalnego, dodatkowo na wielu obszarach wiejskich istnieje niekorzystna struktura majątku produkcyjnego mieszkańców. Także brak lub niedostatek kapitału ludzkiego przy niekorzystnych uwarunkowaniach demograficznych, i niedostatecznym poziomie aspiracji społecznych (problemy związane ze sferą mentalnościową) skutecznie mogą uniemożliwić rozwój przedsięwzięć turystycznych.

We współczesnych standardach dla turystyki zagospodarowanie turystyczne jest najważniejszym elementem podejmowania decyzji o pobycie turystycznym. Dla większości turystów liczy się głównie obszar dysponujący odpowiednimi obiektami i urządzeniami, które stanowią bazę materialną, infrastrukturę turystyczną lub zagospodarowanie turystyczne. Funkcja zagospodarowania turystycznego mieści w sobie zarówno ochronę i bezpieczeństwo turysty, jak również zaspokojenie jego potrzeb, a więc stworzenia warunków do korzystania z walorów naturalnych i antropogenicznych. Ważna jest też infrastruktura, która sprzyjać będzie możliwościom bezkolizyjnego dojazdu do obszarów, miejscowości i obiektów, stanowiących cel podróży turystycznych.

Powodzenie działań w zakresie zagospodarowania turystycznego na obszarach wiejskich często uzależnione jest od połączenia zasobów ludzkich z przedsiębiorczością lokalną. Jednym z istotnych warunków jest występowanie walorów przyrodniczych i klimatycznych. Połączenie walorów turystycznych z potencjałem kulturowym i zdolnością wytworzenia i wykreowania regionalnego produktu turystycznego tworzy atrakcyjność turystyczną regionu w dalszej kolejności popyt na usługę. Oczywiście, jak każde przedsięwzięcie, także rozwój turystyki na obszarach wiejskich wymaga kapitału inwestycyjnego. Skala działań dotyczy strategii unijnych, krajowych i lokalnych rozwoju turystyki obszarów wiejskich. Rozwój infrastruktury możliwy jest jednak przy społecznej i mentalnej gotowości społeczności wiejskiej do nowej kultury gospodarczej i zrównoważonego rozwoju. Jedną z szans są nadal nie w pełni wykorzystane środki finansowe pochodzące z funduszy UE.

Literatura

- Brojak-Trzaskowska M., *Specyfika zagospodarowania turystycznego na przykładzie zasobów noclegowych województwa zachodniopomorskiego*, Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, „Zagospodarowanie turystyczne”, część I i II, Szczecin–Skandynawia, 30 maja–1 czerwca 2007.
- Gaworecki W.W., *Turystyka*, PWE, Warszawa 2003.
- Iwicki S., *Zagospodarowanie turystyczne obszarów wiejskich*, Bydgoszcz 2010.
- Jalinik M., *Konkurencyjność produktów turystycznych*, Wydawnictwo Oficyna Wydawnicza Politechniki Białostockiej, Białystok 2009.
- Jalinik M., *Rozwój turystyki na obszarach wiejskich*, Wydawnictwo PB, Białystok 2007.
- Jalinik, M. *Determinanty rozwoju turystyki na obszarach wiejskich*, Wydawnictwo PB, Białystok 2005.

- Jaremen D., Rapacz A., *Wpływ regionalnych organizacji turystycznych na zagospodarowanie turystyczne obszarów recepcji*, Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, „Zagospodarowanie turystyczne”, część I i II, Szczecin–Skandynawia, 30 maja–1 czerwca 2007.
- Lewandowska A., *Specyfika infrastruktury turystyki uzdrowiskowej na przykładzie uzdrowisk statutowych województwa zachodniopomorskiego*, Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, „Zagospodarowanie turystyczne”, część I i II, Szczecin–Skandynawia, 30 maja–1 czerwca 2007.
- Marszałek E., *Koncepcja turystycznego i rekreacyjnego zagospodarowania Odry*, w: Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, „Zagospodarowanie turystyczne”, część I i II, Szczecin–Skandynawia, 30 maja–1 czerwca 2007.
- Mickiewicz P., *Źródła i poziom dochodów w gospodarstwach rozwojowych*, w: *Rola agrobiznesu w rozwoju obszarów wiejskich*, red. A. Mickiewicz, Akademia Rolnicza w Szczecinie, Szczecin 2001.
- Nawrot L., *Ocena zagospodarowania turystycznego w wybranych regionach Polski*, w: Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, „Zagospodarowanie turystyczne”, część I i II, Szczecin–Skandynawia, 30 maja–1 czerwca 2007.
- Orłowski D., *Baza gastronomiczna, jako ważny element zagospodarowania turystycznego*, w: *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, nr 466, „Ekonomiczne Problemy Turystyki” 2007, nr 9.
- Panasiuk A., *Ekonomika turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, „Zagospodarowanie turystyczne”, część I i II, Szczecin–Skandynawia, 30 maja–1 czerwca 2007.
- Prochorowicz M., *Rozwój działalności pozarolniczej na przykładzie gospodarstw rolnych w wybranych gminach województwa zachodniopomorskiego*, „Folia Pomoranae Universitatis Technologiae Stetinensis Oeconomica” 2010, nr 284 (61).
- Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013 (PROW 2007–2013)* Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa 2007.
- Przeorek-Smykała R., *Zróżnicowanie zagospodarowania turystycznego regionów Polski*, w: Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, „Zagospodarowanie turystyczne”, część I i II, Szczecin–Skandynawia, 30 maja–1 czerwca 2007.
- Rogalewsk O., *Zagospodarowanie turystyczne*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1974.
- Rudzewicz A., *Atrakcyjność turystyczna powiatu augustowskiego*, w: Materiały z IV Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, „Zagospodarowanie turystyczne”, część I i II, Szczecin–Skandynawia, 30 maja–1 czerwca 2007.
- Sikorska-Wolak I., *Turystyka wiejska jako wielowymiarowe zjawisko i jako przedmiot badań naukowych*, w: *Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej*, red. Izabella Sikorska-Wolak, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Wydział Nauk Ekonomicznych Katedra Ekonomiki Edukacji, Komunikowania i Doradztwa, SGGW, Warszawa 2008.

Strategia dla wiejskiej Europy, FAPA, Warszawa 1995.

Wodejko S., *Ekonomiczne podstawy turystyki*, WSiP, Warszawa 1998.

Zarys kierunków rozwoju obszarów wiejskich, dokument Ministerstwa Rozwoju Wsi i Rolnictwa, Warszawa 2009.

Ziobrowski Z., *Założenia polityki rewitalizacji w Polsce*, Instytut Rozwoju Miast, Kraków 2010.

Zwoliński Ł., *Wybrane cechy demograficzne ludności wiejskiej w latach 2000–2005*, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2007, nr 58.

On the importance of developments in tourism and leisure in the growth of tourism in rural areas

Summary

Rural areas of rich natural, landscape, cultural and spatial assets are Poland's sizeable potential. Among key elements that underlie success in the growth of tourism and touristic projects is the development in tourism, and thus developments in tourism combine all facilities and equipment in their entirety whose objective is to satisfy needs of tourists. Of importance to the development of countryside tourism are also social and economic relations in a given area and the condition of tourist infrastructure.

The major issues discussed in the paper are aspects relating to the impact of tourist developments on the attractiveness and growth of tourism in rural areas.

The objective of the paper is to point out the importance of touristic and leisure development in rural areas and a relationship between the development of countryside tourism and regeneration of rural areas.

Keywords: rural areas, countryside tourism, touristic and leisure development.

Translated by Zbigniew Rawicz-Lipiński